

ЛАБИРИНТ И ИЗБОР В ТВОРЧЕСКИТЕ ТЪРСЕНИЯ НА ХРИСТО ПОПКОНСТАНТИНОВ – ВИДЕН РОДОПЧАНИН И ОБЩЕСТВЕНИК

Мария Главчева

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. Статията има за цел да разкрие част от богатото книжовно наследство на Христо Попконстантинов, както и биографични детайли за личността му. Проучени са архивни материали и сведения в литературни ресурси. Използваните научни методи са историко-хронологичният, както и специфичните методи на архивистиката.

Дълбочината на авторовите търсения в романа „Физика на тъгата“ от съвременния български писател Георги Господинов, преплитането на минало и настояще по един особен и сполучлив начин ни навеждат на мисълта, че можем да свържем научното ни проучване за един от най-видните родопчани с темата за лабиринта и избора, който неизбежно трябва да бъде направен. В сложния лабиринт на българската следосвобожденска действителност Христо Попконстантинов преодолява виртуозно объркаността от множеството възможни изходи посредством усета си за правилната посока – а именно неуморно и упорито самообразование, съхраняване на българското историческо и фолклорно наследство и почит към Родината. Христо Попконстантинов се откроява като първи родопски писател и общественик с общонационално значение.

Ключови думи: Христо Попконстантинов; книжовна дейност; биография

Хармонията, която съществува между историята и литературата, придобива конкретни измерения в един от съвременните български романи – „Физика на тъгата“ от Георги Господинов. Дълбочината на авторовите търсения, преплитането на минало и настояще по един оригинален и сполучлив начин ни навеждат на мисълта, че можем да свържем научното ни проучване за един от най-видните родопчани – Христо Попконстантинов, с темата за лабиринта и избора, който неизбежно трябва да бъде направен. „Най-потискащото в лабиринта – пише Господинов, – е това, че непрекъснато си в ситуация на избор. Не липсата на изход, а обилието от „изходи“ обърква.“⁽¹⁾

В лабиринта на историята е много важно да има стойностен ориентир, който да дава смисъл на научното изследване на нейните разнообразни аспекти.

Творческото дело на Христо Попконстантинов е показател за ролята на личността по отношение съхраняването на историческата памет, като изход от безвремието и намирането на път сред лабиринта от възможности.

Христо Попконстантинов заема достойно място сред строителите на освободената от турска власт българска държава. Той е един от първите родопски писатели, взел дейно участие в почти всички прояви на тогавашния обществен и културен живот.

В настоящата статия си поставяме за цел да разкрием част от неговото книжовно наследство, както и биографични детайли за личността му. Проучваме архивни материали и сведения в литературни ресурси. Използваните научни методи са: историко-хронологичният, както и специфичните методи на архивистиката.

Христо Маринов Попконстантинов е роден на 24 декември 1858 г. в село Петково, Смолянско (тог. Ахъчелебийско). Баща му – Константин Манолов, е свещеник. Първоначалното си образование получава в местното училище. Деветгодишен Христо остава полусирак – умира майка му. След завършване на училището той решава да помага на баща си. През 1868 г. отива да учи в Устово при известния учител Марко Савов. В периода: 29 юни 1873 – 1 март 1878 г. е учител в родното си село. Там съставя правилник, наречен от него „Училищни закони на Петковското училище“. Паметната 1876 г. го заварва на учителското поприще. През 1878 – 1879 г. учителства в с. Лясково (Асеновградско), където баща му е свещеник. След Освобождението започва нов период в живота му. Изучава морзовата азбука и постъпва в телеграфната служба на Временното руско управление, което продължава от ноември 1878 до май 1879 г. Целта му е да подготви българите за самостоятелно държавно управление след освобождението им от османско владичество. Като сътрудници са привлечени над 2000 българи.²⁾ През 1880 г. Христо Попконстантинов записва стенографски курс, който завършва с отличие. Назначен е за стенограф в Министерството на просветата. На по-късен етап е учител в Първа мъжка гимназия в София, след което е поканен от Антон Безеншек³⁾ (ръководител на споменатия стенографски курс) за стенограф при Народното събрание за времето от 23 март до 11 юли 1880 г. По-късно става началник на стенографското бюро на Народното събрание до края на живота си – 14 юли 1899 г. Христо Попконстантинов има впечатляваща творческа книжовна дейност: повече от 17 самостоятелни труда, над 25 научни изследвания, обнародвани в периодични издания, над 30 проучвания в областта на фолклора и езикознанието, повече от 200 публикации с научен, обществено-политически и културен характер. Ще представим кратък преглед на най-популярните му исторически и етнографски произведения. Неговият първи значителен труд е „Спомени за страшната пролет в Ахъчелеби“⁴⁾ през 1876 година“. Авторът представя събития не само в родното си село Петково, но изобщо в региона.

Това е книга, която с обширните си описания напомня „Записки по българските въстания“ от Захари Стоянов и е важен исторически документ за Среднородопието от времето на Априлското въстание.

Попконстантинов е първият животописец на легендарния войвода капитан Петко, с когото го свързва искрено приятелство. В книгата „Петко войвода, бранител на родопските българи до 1879 година. Черти из живота и подвизите му“ (1883 г.), освен биографичните данни са приложени 26 документа във връзка с хайдушката дейност на войводата. Поместен е и списък на участващите мъже в четата и дружината му преди и след Освобождението. Книгата е написана по личните сведения на самия войвода и по бележките на Русю Ив. Тъмбаров.

Друго важно историческо изследване е „Непокорните села в Родопските планини (Обективно разглеждане на тоя въпрос за времето от 1878 до 1886 г.)“ – в две книжки. Първата обхваща годините 1878 – 1879, а втората – от 1879 до 1884 г. Авторът описва детайлно непокорните мохамедански села по течението на река Въча и трудностите за предаването им към Източна Румелия. В първата книжка се съдържат: кратък географски преглед на Рупчоската околия, сведения за стария Хасан ага от Тъмръш и сина му – прочутия Ахмед ага, както и за събитията от 1876 до 1879 г. Книжка втора съдържа „Изложение за устройството на Родопската република, отношението и към автономна Източна Румелия и мерките, които последната употребявала, за да подведе в покорност Тъмръшката република до 1884 година“. Третата книжка трябвало да съдържа развитието на въпроса от 1884 до края на 1886 г., но не излиза приживе на автора. В двете книжки има ценни географски и исторически данни за така наречените непокорни мохамедански села.

„Маронската битка от 1878 г. (Материал по новата история на Родопите)“ е книга, посветена на юначните дела на Петко войвода. По време на освободителната война (1878 г.) Петко войвода завзема Мароня и околностите и се провъзгласява за управник, като чака руските войски, за да им предаде града. Не ги дочаква, защото руските войски влизат в Гюмюрджина на 25 януари 1878 г. (стар стил) – една седмица след примирието, според което Гюмюрджина и околията (в Гюмюрджинска околия влиза и град Мароня) остават вън от демаркационната линия – в пределите на Османската империя.

Интересен пътепис, наситен с етнографски, стопански и исторически сведения за Родопския регион, е под надслов „От Витоша до Родоп (България, Румелия и Турция). Пътни бележки от 1883 г.“. В книгата авторът описва пътя и селищата по него с голяма наблюдателност. Описанието на селищата от Пловдив на юг – по пътя за Родоп – е преплетено и с много спомени на автора за селища, събития, местности, отделни лица, с една или друга обществена дейност за Родопския край. Пътните бележки на Христо Попконстантинов са наситени със сведения от исторически, стопански, политически, културен ха-

рактиктер и това ги прави много ценни като градивен материал за етнографията и историята на Родопския край.

В Сборника за народни умотворения, наука и книжнина (СБНУ) Христо Попконстантинов е обнародвал още и следните студии и изследвания.

„Чепино“ (Едно българско краище в северозападните разклонения в Родопските планини). В трета книга са направени „горо-водоописателен преглед“, „географски, статистически и поминъчен преглед на Чепино“. В книга четвърта на СБНУ авторът дава подробни сведения за седемте тогава чепински села: Баня, Дорково, Каменица, Корово, Костандово, Лъжене и Ракитово. По край важните етнографски и географски сведения са представени и интересни исторически факти.

„Материали за изучаване на родопското наречие“. Студията е с обширни примери от родопските песни (откъси), сурвакарски благословии по дамаскина на поп Кирик Белковски от Устово. Студията има езиково и етнографско историческо значение.

„Краището Бабяк в Родопските планини“ съдържа множество поселищни, етнографски и исторически данни за българите мохамедани в този район на Родопска област.

„Кратки фолклорни бележки“ – представляват статии за български народни песни със смесени текстове и за български песнопойци и свирачи при Първото българско земеделско-промишлено изложение в Пловдив. Двете статии са написани във връзка с Изложението в Пловдив през 1892 г. Втората статия дава колоритни данни за свирачите и песнопойците, които били свикани.

Христо Попконстантинов е сътрудник в „Сборник за народни умотворения, наука и книжнина“ (СБНУ) не само с издържани студии и проучвания, но той редовно сътрудничи и с други ценни фолклорни материали – почти във всяка книга на СБНУ. Професор Христо Вакарелски изтъква, че с принос на Попконстантинов започва отделът за народни умотворения на посочения сборник, а именно – дава първото описание на коледуване в Софийско (в село Горна баня), направено чрез разговори с най-видните коледари тогава. Освен описанието са дадени и 16 (шестнадесет) песни и 8 (осем) „слави“. По-късно обнародва още народни песни: от Чепино – сватбени (СБНУ I, 38 – 39), исторически (СБНУ I, 124 – 126), любовни (СБНУ IX, 14 – 28), особено забележителната голяма песен за клането в Батак (СБНУ XV, 36 – 45 с 729 стиха и СБНУ XVI – XVII, 181 – 184). От Родопския регион са още няколко песни от село Арда в СБНУ II, 56 – 57 и 78 – 79, както и 13 (тринадесет) лирически песни, записани в село Петково от съпругата му Шина (СБНУ IX, 28 – 32). Освен тях той събира много песни от други райони в България, където има възможност да отиде: от София (СБНУ II, 44 – 46), Грахово (Пернишко), (СБНУ II, 57 – 59), Владая, Чупетлово, Крапец, Студена – Софийско и Самоковско (СБНУ III, 22 – 25, 95 – 97), Вакарел (СБНУ IV, 14 – 15). Тук спадат и всички

обнародвани песни, записани на Пловдивското изложение, които са от Симеоновградско, Карнобатско, Бургаско, Разградско и Харманлийско (СБНУ, 3 – 8; XI, 3 – 8; XII, 3 – 5).⁵⁾

Христо Попконстантинов подготвя пътеводители и описания на манастири, селища и покрайнини. В „Пътеводител за манастира Бяла черква в Родопските планини“ се изтъква, че между възстановените стари паметни сгради е и манастирът Бяла черква в Родопи. Дадени са кратки бележки за местонахождението на манастира и на какво разстояние се намира от по-главните пътища и селища в Родопската област. Авторът отбелязва, че това духовно средище е в хубава околност, но не са известни никакви писмени документи за манастира, който в миналото се нарича „Свети апостоли Петър и Павел“, но местното население го нарича „Манастир Бяла черква“. Разказани са и две интересни предания за манастира. След Освобождението, през лятото на 1883 г., новият манастир е изграден на основите на стария. Грамадата от съборената манастирска църква, източната ѝ стена и друга част от храма са запазени и привличат вниманието на посетителите. Попконстантинов посочва с какви средства е изграден манастирът, и разказва за благородната мисъл на Костадин Губерът от Хвойна. В този книжовен труд се съдържат важни данни за манастира и за близките му села и местности.

„Пътеводител за Чепинските бани в Родопските планини“ е книга със седем раздела: I. Местоположение – дават се общи географски бележки; II. Исторически преглед; III. Статистически и етнографски преглед за 1880 г.; IV. Минерални извори; V. Места за разходка; VI. Пътуване за Чепино – посочени са средствата, с които се пътува до Чепинската покрайнина и селища; VII. Удобства за посетителите – изброени са хотели, ханове и удобни къщи за квартири в Баня и Лъжене (сега квартали на обединения град Велинград).

Към тези пътеводители трябва да се споменат и пътеводителите – описания на Горна Оряховица, Горна баня, Месемврия, Стара Загора и Велико Търново, поместени в „Български алманах“ 1894 година.

Христо Попконстантинов печата и в периодичното списание на Българското книжовно дружество. Ще споменем: „Рупчос (Едно българско краище в северните разклонения на родопските планини)“. В студията авторът дава разнообразни данни за областта Рупчос, или както се нарича след Освобождението „Рупчоска околия“. Отново има географски бележки, тълкувания на названията „Рупчос“ и „рупци“, направен е горо- и водоописателен преглед, а също и статистически, икономически и етнографски преглед, има информация за обектото и жилищата, за поминъка, за съобщенията, за народното образование; направен е исторически преглед. Студията изобилства със сведения и бележки с оглед на миналото на областта в първите години след Освобождението.

Като известен деец на стенографското писмо в България, Попконстантинов пише и редица теоретични и практически статии за развитието на стеногра-

фията в страната, за историята и развитието на стенографията в славянските държави, печатани в наши и чужди вестници и списания. След учителя си Антон Безеншек той е първият автор на учебник по българска стенография. Издава „Ръководство за изучаване на българска стенография, I част – Кореспондентно съкратено писмо“ и „Ръководство за изучаване на българска стенография, II част (дебатно писмо). Като отличен познавач на стенографското писмо в България, Попконстантинов е награждаван няколко пъти с медали и други отличия.

Христо Попконстантинов е още и изтъкнат журналист и публицист, търсен сътрудник от най-големите списания и вестници, в които е обнародвал много статии (над двеста), съобщения и коментари от тогавашния политически и културен живот на България. За това му помага работата като стенограф в Народното събрание – център на политическия и обществения живот, извор на разнообразни новини и пр. Той е редовен сътрудник на в. „Марица“ от започването до спирането му (1879 – 1885 г.); на цариградските вестници „Новини“ и „Зорница“; на софийските „Независимост“, „Свобода“, „Стара планина“, „Светлина“, „Мир“ и др.; на сп. „Труд“, „Български преглед“, „Илюстрирана светлина“, „Периодическо списание“ и др.

Много важни са и неговите дневници, написани на стенографско писмо, малка част от които са печатани в списание „Родопа“.

Обемното и разнообразно книжовно наследство, което оставя Христо Попконстантинов за Родопската област, е полезно за всеки, който иска да проучи научно или любителски величавото минало на родопчани. Също се явява ценностен ориентир в съвремението ни, защото разкрива порива към съхраняване в писмен вид на паметта за важни събития и природни красоти на Родоп планина в книжовните творби на един трудолюбив и искрен патриот. Христо Попконстантинов се откроява като първи родопски писател и общественик с общонационално значение⁶⁾.

В Държавния архив – Смолян (ДА – Смолян), е запазен личен фонд № 437 К „Попконстантинов, Христо Маринов (1858 – 1899)“, който е много богат. Разнообразните архивни документи дават уникални възможности за задълбочено проучване на личността и творчеството на Христо Попконстантинов. През 2018 г. отбелязахме 160 години от рождението му, а изминалата 2019 г. се свързва със 120 години от преждевременната му смърт. Поводи за размисъл по отношение на неговия кратковременен, но интензивен житейски път. Предстои ни подробно да проучим неговото архивно наследство, като на този етап сме подбрали някои документи, които са показателни за активната му творческата дейност.

Ще започнем с пример за усърдната събирателска дейност на Христо Попконстантинов от личния му дневник с автобиографични, сметководни и други бележки от 1874 г.: „Пратих до Христо Данов и сие в Пловдив, когато

бях на Узунджовския панаир, един ръкопис на разни тукашни старовременни песни, обичаи и други неща, за да се обнародват в некое периодическо списание“⁷⁾. Трудлюбието и старанието да издирва и да популяризира българското историческо, етнографско, фолклорно наследство, както и вниманието му към природните красоти в различни региони на България бележат неговия житейски и творчески път.

В автобиографичните си бележки за периода март 1878 – юли 1879 г. Попконстантинов пише: „Ако и да нямах намерение да учителствам, когато слязох от Ахъчелеби в Станимака (сега Асеновград – бел. моя, М.Г.), но като не знаех и не намерих друга служба и като ми се не стоеше без работа, то обстоятелствата неволно ме принудиха и случаят ми помогна, та станах учител в село Лясково...“⁸⁾.

В архива на Христо Попконстантинов, съхранен в ДА – Смолян, изобилстват документи с различно съдържание, част от които разгледахме и на следващ етап продължаваме да проучваме. Например пазените от автора оригинални екземпляри на „Конституция на Българското Княжество“ и „Закон за избиране на представители на Обикновеното и великото Народно събрание, 16 април 1879 г.“, подарени от него на съпругата му Шина по случай венчавката им на 13 юли 1883 г.

В обзорен списък на документите от личния архив на Попконстантинов открихме документално свидетелство, според което той получава бронзов медал. Върху едната му страна е гравирани българският герб, а върху другата – надпис: „Благодарното Отечество на своите храбри синове, 1885 г.“. Христо Попконстантинов взема участие в Сръбско-българската война в 1885 г., но не като строеви войник (боец), а като санитарен или друг нестроеви чин. Той не служи във войската и не е подготвен за боец. Получава медал за самоотвержено изпълнение на възложената му служба.⁹⁾

В друг опис на личните архивни материали на Христо Попконстантинов се откриват книги, като „Български народни песни“ от братя Миладинови (1861 г.), „Български народен сборник“ (1872 г.), кратко тълкуване на Евангелието на Матей (1867 г.) и т.н.¹⁰⁾ Заинтригувани сме от саморъчните му стенографски записки на български народни умотворения и песни, датирани 1885 г.¹¹⁾; от ръкописните му записки на народни песни и обичаи от Западна България¹²⁾; от направените от него ръкописни записки на църковни песни в родното му село Петково от 11 март 1875 г.¹³⁾ и от много други сходни документи.

Показателна за ценността и значението на творческата дейност на Попконстантинов е статията от професор Христо Вакарелски¹⁴⁾ под надслов „Нашите събирачи на фолклор“ в списание „Родна реч“, книга 3 от януари – февруари 1942 г., 154 – 159.¹⁵⁾ След биографичните данни четем: „...Записване на народни умотворения той прави при всички случаи: при излети, при събори, при нарочни посещения на села и пр. Може да се каже, че той не е минавал

през село, без да обърне внимание на некая страна на неговия бит и без да отбележи известни негови отличия, за да ги обнародва... Със своята силна привързаност към народния бит Хр. Попконстантинов става навремето един от най-добрите сътрудници на нашите списания за фолклор...^{“16)}, следват конкретни примери. Професорът продължава: „...Христо Попконстантинов е бил един от най-добрите записвачи на фолклор. За това му е помагало и умението да стенографира. В това отношение особено му се е отдавало да записва народни приказки, дълги народни песни и народни обичаи... Христо Попконстантинов е притежавал качеството на добър любител диалектолог с отлично познаване на родния си среднородопски говор. Народни приказки той е записал немного, но една от тях е може би най-дългата записана у нас приказка – за безценните камъни, от Чепинско (Сб НУ XII, 215 – 222)¹⁷⁾ ... Самоукът Христо Попконстантинов е и добър историк, добър изследвач на стари преписки из стари ръкописи... автор на няколко пътеписа,... един от най-важните сътрудници на Министерския сборник от първата му книга... Христо Вакарелски завършва статията с една от най-важните оценки за проучвания от нас автор: „С всички тия свои качества Христо Попконстантинов се е издигнал между заслужилите български събирачи на фолклор, с особена любов към Родопските краища^{“18)}. Авторитетен учен като професор Вакарелски обръща специално внимание на разностранната и полезна дейност на Попконстантинов, като нейните измерения излизат от регионалността и се превръщат в общонационални приноси към съкровищницата на българската духовна култура.

Христо Попконстантинов оставя и богато епистолярно наследство, архивните материали от което ще бъдат обект на отделно изследване. Можем да посочим като примери – писма от Стою Шишков¹⁹⁾ от Чепеларе до Попконстантинов, които са от личен характер²⁰⁾, както и множество писма до него от обществен характер.²¹⁾

Попконстантинов е пазел снимка на Васил Левски с надпис – 28 юни 1879 г.²²⁾, а също и „Правилник за вътрешните порядки на Учредителното Народно събрание, открито в Търново на 10 февруари 1879 г.“²³⁾.

Впечатляващият архивен фонд – 437 К – на родопския книжовен и обществен деец Христо Попконстантинов, грижливо пазен в ДА – Смолян, се състои от три описа с общо 946 (деветстотин четиридесет и шест) архивни единици – благодатна изворова база за научно изследване. Личността и творческата му активност имат следната отправна точка – той започва да проучва миналото на родопските селища, на родината ни, подтикнат от най-чисти патриотични подбуди. Да се търсят фолклорни материали и исторически факти, съхранени през вековете, да се покажат борбеността и българският дух на Родоп планина, нейното достойно място като крепост на българщината и на българската нация – това е огромен принос на автора към българската историческа кул-

тура. Много събития са обект на научното ползрение на Попконстантинов – жестокото османско нашествие, помохамеданчването на част от родопското население, положението на българите в османската империя, освободителните борби на родопското население, неговият фолклор. В тази атмосфера на две епохи – преди и след Освобождението той оформя своите изследователски интереси като историк, фолклорист, етнограф, езиковед и публицист. Той е още и отличен педагог и стенограф.²⁴⁾

„Христо Попконстантинов – посочва родопският книжовник Васил Дечев, – не притежаваше дипломи за средно и висше образование, но бе много трудолюбив и ученолюбив, та с труд и постоянство успял в късо време да стигне и се изравни по наука с мнозина други самоуци и дипломирани българи – ...езиковеди, повествователи и др... Той е описан като „кротък, скромнен и учтив, но правдив, откровен, услужлив, родолюбив и краен родолюбец“.²⁵⁾ За неговия кратък житейски път – Христо Попконстантинов си отива от този свят само на 41 години – творчеството му е зряло, изпълнено със смисъл и с прозрение, че българската самобитност трябва да се пази и цени. През 1898 г. след силна простуда и пневмония, той се разболява от туберкулоза. Линее около половин година, последните три месеца е прикован на легло. Но и тогава, не престава да работи – пише, дешифрира стенограми, коригира, при все че лекарят го съветва да има пълна почивка. Той оставя перото само няколко дена преди смъртта, когато болестта вече го поваля.²⁶⁾ Когато Попконстантинов умира, Стою Шишков скръбно заявява: „Да, в лицето на Христо Попконстантинов Родопите изгубиха един рядък свой син, чийто недълъг, но пълен с деятелност живот ще служи за образец на подражание“²⁷⁾. Паметта за тази ярка личност отново ни напомня темата за лабиринта и избора. В сложния лабиринт на българската следосвобожденска действителност Христо Попконстантинов преодолява виртуозно объркаността от множеството възможни изходи посредством усета си за правилната посока – а именно неуморно и упорито самообразование, съхраняване на българското историческо и фолклорно наследство и почит към Родината. Той успява да преодолее регионалността в творчеството си и да придаде общонационално значение на цялостното си дело. Красотата на българската природа е онзи допълнителен нюанс, който обогатява и придава колорит на много от трудовете му. В заключение бихме могли да кажем, че времето, лабиринтът и изборът са осмислени по неповторим начин в творческите прозрения на Христо Попконстантинов.

Благодарности. Изследването, описано в настоящия текст, е осъществено благодарение на финансовата подкрепа на Фонд „Научни изследвания“ при Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ за проект „Проучване на взаимодействието човек – общество (интердисциплинарни аспекти)“.

**Христо Попконстантинов
(1858 – 1899)**

БЕЛЕЖКИ

1. Господинов, Г. Физика на тъгата, Пловдив, 2012, 267.
2. Спасов, Л. Българска история III част, С., 2002, с.5.
3. Антон Безеншек (1854 – 1915) е словенски специалист по стенография. Главен стенограф в Народното събрание (1879 – 1884). Преподава в Софийския университет от 1911 г.
4. Ахъчелеби – районът на Среднородопието.
5. ДА – Смолян, ф. 437К, оп. 2, а.е.19, с.156.
6. Христо Попконстантинов 1858 – 1968. Библиография. Смолян, 1968, 5 – 11.
7. ДА – Смолян, ф. 437К, оп. 2, а.е. 2, л. 4.
8. ДА – Смолян, ф. 437К, оп. 2, а.е. 3, л. 2.

9. ДА – Смолян, ф. 437К, оп. 2, а.е. 24, л. 2; За Конституцията: ф.437К, оп.1, а.е.50.
10. ДА – Смолян, ф. 437К, оп. 2, а.е. 26, л. 2.
11. ДА – Смолян, ф. 437К, оп. 2, а.е. 39, л.16.
12. ДА – Смолян, ф. 437К, оп. 2, а.е. 45, л. 25.
13. ДА – Смолян, ф. 437К, оп. 2, а.е. 46, л. 19.
14. Христо Вакарелски (1896 – 1979) – известен етнограф и фолклорист, пръв български интелектуалец, носител на Хердцова награда през 1965 г.
15. ДА – Смолян, ф. 437К, оп. 2, а.е. 19, б. л. 1.
16. Пак там, 155 – 156.
17. Пак там, 156 – 157.
18. Пак там, 157 – 159.
19. Стою Шишков (1865 – 1937) – виден български книжовник, етнограф, фолклорист и историк.
20. ДА – Смолян, ф. 437К, оп. 2, а.е. 351, б. л. 2.
21. ДА – Смолян, ф. 437К, оп. 2, а.е. 370, б. л. 14.
22. ДА – Смолян, ф. 437К, оп. 2, а.е. 389, б. л. 2.
23. ДА – Смолян, ф. 437К, оп. 2, а.е. 531, б. л. 1.
24. Печилков, А. Христо Попконстантинов – виден книжовник, родоповед и общественик. – В: Христо Попконстантинов. Смолян, 1984, с. 12.
25. Пак там, с.17.; Васил Дечев – (1866 – 1941) – роден в град Чепеларе, български писател, историк, етнограф и общественик.
26. Попконстантинов, Хр. Спомени пътеписи и писма. Пловдив, 1970, 33 – 34.
27. Печилков, А. Цит. съч., с.19.

ЛИТЕРАТУРА

Попконстантинов, Хр. (1970). *Спомени, пътеписи и писма*. Пловдив.
Попконстантинов, Хр. (1889; 1890; 1891; 1892; 1893; 1894; 1895; 1896; 1898; 1900). *Материали в Сборник за народни умотворения, наука и книжнина, томове: I; II; III; IV; V; VII; XI; XII; XIII; XIV; XV; XVI; XVII*. София.

Документи

Териториална дирекция „Държавен архив“ – Смолян: Фонд 437К (Попконстантинов, Христо), опис 1, 69 а.е. (шестдесет и девет архивни единици), опис 2, 663 а.е. (шестстотин шестдесет и три архивни единици), опис 3, 214 а.е. (двеста и четиринадесет архивни единици)

REFERENCES

Popkonstantinov, Ch. (1970). *Memories, travelogues, letters*. Plovdiv.

Popkonstantinov, Ch.(1889; 1890; 1891; 1892; 1893; 1894; 1895; 1896; 1898; 1900). *Materials in Corpus of folk writings, science and literature, volumes: I; II; III; IV; V; VII; XI; XII; XIII; XIV; XV; XVI; XVII*. Sofia.

Documents

Territorial Directorate "State Archives – Smolyan": Fund 437K (Popkonstantinov, Christo), inventory 1, 69 a.u. (sixty-nine archival units); inventory 2, 663 a.u. (six hundred sixty-three archival units); inventory 3, 214 a.u. (two hundred and fourteen archival units).

A LABYRINTH AND A CHOICE IN THE CREATIVE SEARCHES OF CHRISTO POPKONSTANTINOV – A FAMOUS RHODOPIAN AND A PUBLIC MAN

Abstract. In this article, we aim to reveal some of Hristo Popkonstantinov's rich literary heritage, as well as biographical details about him. We study archival materials and information in literary resources. The scientific methods used are: the historical-chronological as well as the specific methods of archivism. The depth of the author's searches in the novel "The Physics of Sorrow" by contemporary Bulgarian writer Georgi Gospodinov, intertwining the past and present in a special and successful way, led us to think that we could connect our scientific study of one of the most prominent Rhodopes with the topic of the maze and the choice that must inevitably be made. In the complicate labyrinth of Bulgarian post-liberation reality, Hristo Popkonstantinov masterfully overcomes the confusion of many possible exits through his sense of the right direction – namely tireless and stubborn self-education, preservation of the Bulgarian historical and folk heritage and respect to the Motherland. Hristo Popkonstantinov stands out as the first Rhodope writer and public figure of national importance.

Keywords: Christo Popkonstantinov; literary activity; labyrinth; choice; exit

✉ **Ms. Maria Glavcheva, Assist. Prof.**

<https://orcid.org/0000-0001-7941-1870>

Plovdiv University "Paisii Hilendarski", Smolyan Branch

24 "Tzar Assen" Str.

4700 Smolyan, Bulgaria

E-mail: maria_sun@abv.bg